

## Tiesības atteikties no atdzīvināšanas un dzīvību uzturošas ārstniecības – Eiropas valstu prakse

### Īsumā

Vairākās Eiropas valstīs iedzīvotājiem tiek piedāvāta iespēja sagatavot iepriekš izteiktās gribas dokumentu par ārstniecību, aprūpi vai atteikšanos no tās gadījumā, ja persona vairs nespētu paust savu gribu. Dažādās valstīs šāds dokuments tiek dēvēts atšķirīgi. Vienotas izpratnes labad šajā apskatā tas apzīmēts kā iepriekš paustās gribas dokuments (turpmāk arī – dokuments).

Ārstniecības un aprūpes pārtraukšana nav pasīvā eitanāzija gadījumos, kad pacients pats nolemj atteikties no ārstniecības vai aprūpes. Eitanāzijas mērķis, atsakoties no dzīvību uzturoša atbalsta, ir pacienta nāve. Neefektīvas ārstēšanas izbeigšanas mērķis nav pacienta nāve, bet gan pacienta vēlme novērst diskomfortu, izvairīties no dzīvības uzturēšanas mākslīgā veidā un miršanas procesa pagarināšanas, ko šāda ārstēšana izraisa. Pirms iepriekš paustās gribas dokumenta sagatavošanas ārsts sniedz pacientam izvērstu informāciju par tā būtību, sekām un sastādīšanas nosacījumiem.

Eiropas valstīs visbiežāk nepilngadīgām personām netiek dotas tiesības sastādīt iepriekš paustās gribas dokumentu. Vairumā gadījumu ir spēkā priekšnoteikums, ka personai ir jābūt pilngadīgai, rīcībspējīgai un lemtspējīgai, lai šādu dokumentu sagatavotu.

Dānijā, Slovēnijā un Ungārijā iepriekš paustās gribas piemērošanas apstākļi tiek precizēti, proti, personas dokuments ir jāņem vērā kādā no šādiem gadījumiem, ja persona slimotu ar smagu neārstējamu slimību:

- ✓ kas izraisītu nāvi īsā laikposmā pat ar atbilstošu medicīnisku iejaukšanos vai ārstniecību;
- ✓ un neatgriezeniski zaudētu fiziskās vai garīgās spējas sevi aprūpēt, un medicīniskā iejaukšanās tikai mākslīgi pagarinātu personas dzīvi;
- ✓ un ārstēšanas fiziskās sekas vērtējamas kā ļoti nopietnas un mokošas.

Iepriekš paustās gribas dokumentu iespējams sagatavot dažādos veidos un formās:

- brīvā formā, dažviet ir nepieciešama arī liecinieku klātbūtne (Čehija, Francija, Nīderlande, Spānija, Šveice, Ungārija);
- aizpildot speciāli izstrādātas veidlapas (Austrija, Dānija, Francija, Nīderlande, Portugāle, Slovēnija, Šveice, Vācija);
- pie notāra (Austrija, Čehija, Nīderlande, Portugāle, Spānija, Ungārija, Vācija);
- pie pašvaldības vai valsts iestādes darbinieka (Austrija, Spānija, Portugāle).

Dokuments lielākoties stājas spēkā uzreiz pēc tā sagatavošanas. Dažās valstīs noteiktas arī papildu prasības attiecībā uz dokumenta spēkā esību, piemēram, Ungārijā obligāts ir ārstu komisijas apliecinājums.

Vairākās valstīs (Austrija, Dānija, Francija, Portugāle, Slovēnija, Spānija) iepriekš paustās gribas dokumenti tiek reģistrēti attiecīgos valsts reģistros. Dažās valstīs dokumenta reģistrācija speciālā reģistrā ir priekšnoteikums tam, lai tas būtu spēkā, citās – dokumenta reģistrācija reģistrā nav obligāta prasība.

Iespējami dažādi apstākļi, kas liedz mediķiem rīkoties atbilstoši pacienta iepriekš paustajai gribai. Ja tā tomēr netiek ņemta vērā, ārsts pacienta medicīniskajā dokumentācijā atzīmē gribas neizpildīšanas iemeslus. Eiropā mediķiem netiek piemērots sods par spēkā esoša dokumenta izpildi vai pamatotu neizpildi.

1997. gada 4. aprīlī pieņemtās Konvencijas par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencijas par cilvēktiesībām un biomedicīnu [9. pantā](#) ir noteikts – ja medicīniskās darbības laikā pacients nav spējīgs paust savu gribu, jāņem vērā viņa iepriekš paustā griba attiecībā uz šo medicīnisko darbību. Minētā konvencija ir [saistoša](#) arī Latvijai.

Šobrīd Latvijas normatīvie akti personai vēl negarantē tiesības iepriekš izteikt savu gribu atteikties no medicīniskām darbībām – atdzīvināšanas vai dzīvību uzturošas ārstniecības neārstējamu, smagu saslimšanu

gadījumos, kad persona vairs nav lemtspējīga. Saeimā šobrīd ir aktualizēts jautājums par izmaiņām Pacientu tiesību likumā, sniedzot iespēju personai noformēt iepriekš paustās gribas dokumentu, un nosakot gadījumus, kuros tā būtu saistoša. Atsevišķās Eiropas valstīs šāds institūts tiesību aktos jau ir nostiprināts un tiek praktizēts.

Apskatā sniegts ieskaits vairāku Eiropas Savienības dalībvalstu un Šveices normatīvajos aktos un praksē attiecībā uz to, kā šāds dokuments tiek izstrādāts un pielietots. Aplūkoto valstu normatīvajā regulējumā gan nereti ietverti nosacījumi, kas ir visai plaši interpretējami (piemēram, attiecībā uz apstākļiem, kādos pieļaujams iepriekš pausto gribu neņemt vērā vai cik lielā mērā tā būtu jāņem vērā; kā nodrošināt, lai ārstniecības personāla rīcībā būtu informācija par dokumenta esību; dokumenta sastādīšanas formu u. c. aspektiem).

Ja nav norādīts citādi, informācijas avots ir Eiropas valstu nacionālo institūciju, kuru darbība ir saistīta ar veselības aizsardzību, tīmekļvietnes un Eiropas valstu nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā šā apskata izstrādes vajadzībām publicēto informācijas pieprasījumu Nr. 5047 "Normatīvais regulējums par personas tiesībām atteikties no turpmākas ārstēšanas/dzīvības uzturēšanas manipulācijām" (*Legislation regarding a person's right to refuse further treatment/stop life support manipulations*).



**Austrijā**, noformējot iepriekš paustās gribas dokumentu, persona atsakās no konkrēta veida medicīniskas palīdzības, kas veicina mūža pagarināšanu. Iepriekš paustā griba tiek ņemta vērā tikai gadījumos, kad pacients ārstēšanas laikā pats nespēj pieņemt lēmumu par turpmāku ārstēšanu.

Lemtspējīga persona var sagatavot dokumentu neatkarīgi no tā, vai persona sagatavošanas brīdī ir vai nav slima.

Austrijā iepriekš paustās gribas dokumentu darbību reglamentējošais [normatīvais akts](#) pieļauj:

- I. saistošu iepriekš paustās gribas dokumentu – tas var būt saistošs ārstam, aprūpes personālam, radniekam, pilnvarotajai personai u. c. personai, kura ir iesaistīta pacienta ārstniecības procesā;
- II. dokumentu, kas nav saistošs pilnā mērā – tas nozīmē, ka ārstam u. c. iesaistītajām personām ir jāņem vērā pacienta noskaņojums un dokumentā paustā griba, taču tas nav saistošs visos gadījumos. Dokumentu, kas nav saistošs pilnā mērā, izmanto pacienta gribas noteikšanai.

#### I. Saistošs iepriekš paustās gribas dokuments

Saistoša iepriekš paustās gribas dokumenta spēkā esības nosacījumi ir šādi:

- ✓ **Medicīniskās procedūras, kuras dokumentā tiek noraidītas, ir konkrēti jāapraksta.** Personai arī jāapliecina, ka tā skaidri spēj novērtēt dokumenta īstenošanas sekas ([4. p.](#)).
- ✓ **Pirms dokumenta sagatavošanas personai ir jāsaņem visaptveroša ārsta konsultācija, citstarp informācija par dokumenta būtību un ārstniecības noraidīšanas sekām.** Ārsts dokumentē konsultācijas gaitu un apliecina pacienta lemtspēju, kā arī to, ka pacients adekvāti novērtē dokumenta sekas. Dokumentā arī ietver informāciju, kas veicina pacienta izpratni par esošo situāciju, piemēram, informāciju par ārstēšanu, kas saistīta ar paša pacienta vai tuva radnieka slimību iepriekš vai dokumenta tapšanas brīdī. Ārsts dokumentā norāda arī savu vārdu un adresi, apliecinot sniegto ziņu pareizību ar savu parakstu ([5. p.](#)).
- ✓ **Dokuments ir saistošs, ja tas sagatavots rakstveidā pie [advokāta](#), [notāra](#) vai [juridiski kvalificēta darbinieka](#),** kas pārstāv pacientu pārstāvības organizācijas vai pieaugošo aizsardzības biedrības. Dokumentā norāda tā sagatavošanas datumu, kā arī to, ka **pacients ir informēts par dokumenta sekām un iespēju dokumentu atsaukt jebkurā brīdī.** Kvalificētā persona, kuras klātbūtnē dokuments tiek gatavots, apliecina to, ka pacientam ir sniegta informācija par dokumenta sekām, norāda savu vārdu, adresi un apliecina sniegto ziņu pareizību ar savu parakstu, kā arī nodrošina dokumenta ieviešanu elektronisko veselības ierakstu sistēmā [ELGA](#) (*Elektronische Gesundheitsakte*), ja persona pret to neiebilst ([6. p.](#)). [ELGA](#) ir informācijas sistēma, kas pacientiem, ārstiem, u. c. veselības aprūpes speciālistiem slimnīcās, aprūpes iestādēs un aptiekās sniedz piekļuvi informācijai par personas veselību.

Pēc personas pieprasījuma katru dokumentu iespējams reģistrēt Austrijas notāru biroja iepriekš paustās gribas dokumentu reģistrā, kā arī Austrijas advokātu iepriekš paustās gribas dokumentu reģistrā. Austrijā slimnīcām visu diennakti ir iespēja pārbaudīt informāciju Austrijas notāru biroja dokumentu reģistrā (sadarbībā ar Austrijas Sarkanā Krustu), kā arī Austrijas advokātu dokumentu reģistrā. Ja dokuments ir ierakstīts kādā no minētajiem reģistriem, tad advokātam vai notāram ir pienākums tajā veikt atzīmi par dokumenta atjaunošanu, grozījumiem vai [papildinājumiem](#).

Ārstam un pārējām iesaistītajām pusēm saistošs dokuments ir [jāievēro](#) pat tad, ja viņi tam nepiekrīt un pacientam ir nozīmēta ārstēšana.

**Iepriekš paustās gribas dokuments ir derīgs astoņus gadus no tā sagatavošanas brīža**, ja vien pacients nav noteicis īsāku dokumenta derīguma termiņu. Saņemot ārsta konsultāciju par veselības stāvokli, dokumenta būtību un sekām, dokumentu [var atjaunot](#), grozīt vai papildināt. Šādā gadījumā astoņu gadu vai pacienta noteiktais īsāks dokumenta derīguma termiņš sāk ritēt no jauna. Atjaunotu, grozītu un papildinātu dokumentu advokāts, notārs vai attiecīga juridiski kvalificēta persona ievieto *ELGA* sistēmā. Dokuments [nezaudē](#) saistošo raksturu un laika ierobežojums vairs nav aktuāls, ja pacients pa to laiku zaudē lemtspēju un šā iemesla dēļ nevar dokumentu atjaunot ([7. p.](#)).

## II. Iepriekš paustās gribas dokuments, kas nav saistošs pilnā mērā

Dokuments, kas neatbilst visām saistoša dokumenta prasībām, ir izmantojams par pamatu pacienta gribas noteikšanai ([8. p.](#)). Jo lielākā mērā tas atbilst visām saistošam iepriekš paustās gribas dokumentam izvirzītajām prasībām, jo lielākā mērā tāds dokuments ir jāņem vērā.

### Izvērtējumā jo sevišķi tiek ņemti vērā šādi dokumenta aspekti:

- ✓ cik lielā mērā dokumenta sagatavošanas brīdī pacients bijis spējīgs novērtēt savu slimību, uz kuru attiecas iepriekš paustās gribas dokuments un tā sekas;
- ✓ cik konkrēti aprakstītas medicīniskās ārstēšanas metodes, kas dokumentā tiek noraidītas;
- ✓ cik kompetents medicīniskajos jautājumos dokumenta sagatavošanas brīdī bijis pacients;
- ✓ cik lielā mērā dokuments atšķiras no saistoša iepriekš paustās gribas dokumenta formālajām prasībām;
- ✓ cik sen un cik bieži iepriekš paustās gribas dokuments ticis atjaunots ([9. p.](#)).

### Iepriekš paustās gribas dokuments nav spēkā, ja:

- tas nav sagatavots no brīvas gribas vai ir radies kļūdas, viltus, maldināšanas, fiziskas vai psiholoģiskas piespiešanas rezultātā;
- tā saturs no krimināltiesību aspekta nav pieļaujams, piemēram, pacients ar dokumentu nedrīkst apiet juridiskus šķēršļus – pamudināt ārstu uz Austrijā aizliegto aktīvo tiešo eitanāziju ([eitanāzijas aizliegums](#));
- kopš tā sagatavošanas medicīnas zinātne ir būtiski attīstījies jomās, kas skar dokumenta saturu;
- persona dokumentu atsauc vai norāda, ka tas vairs nav spēkā ([10. p.](#)). Dokumentu atsaukt ir iespējams arī ar tādu uzvedību, kas nerada šaubas par to, ka dokuments vairs [nav jāpieņem](#), piemēram, ja pacients to saplēš vai iznīcina. Persona savu dokumentu [var atsaukt](#) jebkurā laikā.

Ja pacientam nepieciešama neatliekama medicīniskā palīdzība, dokuments var netikt ņemts vērā, ja laiks, kas nepieciešams personas gribas noskaidrošanai, var nopietni apdraudēt pacienta dzīvību vai veselību ([12. p.](#)).

Jauna, grozīta, papildināta vai atjaunota dokumenta aktuālās versijas glabāšana vai atsaukšana, kā arī atsaucību iekļaušana *ELGA* sistēmā ir atļauta vienīgi tad, ja pirmais iepriekš paustās gribas dokuments ir jau pieejams šajā sistēmā. Pacienta paustās gribas dokumenti tiek izdzēsti no *ELGA* sistēmas 10 gadus pēc pacienta nāves ([14b. p.](#)).

Lai iegūtu detalizētu informāciju par dokumentu, telefoniski vai klātienē iespējams saņemt Austrijas pacientu interešu aizstāvības biroju sniegtu konsultāciju, informācija pieejama arī [tīmekļvietnē](#).

Pacientiem tiek ieteikts informāciju par dokumentu glabāt viegli pieejamā vietā, piemēram, vienmēr nēsāt sev līdzī atsauces karti, kurā norādīta dokumenta atrašanās vieta, uzticības personu vārdi, adreses un tālruna numuri. Uzturēšanās laikā slimnīcā pacientam būtu jāinformē ārstējošais ārsts par [sagatavoto](#) dokumentu.



**Čehijā** iepriekš paustās gribas dokumenta sagatavošanu nosaka [Veselības pakalpojumu likuma](#)

36. pants. Šāds dokuments attiecas uz nākotnes situāciju, kas var iestāties vai arī neiestāties.

Personai ir tiesības piekrist vai nepiekrīt atsevišķu veselības pakalpojumu saņemšanai un to sniegšanas veidam gadījumā, ja pati vairs nespētu paust savu gribu.

Dokuments ir noformējams rakstveidā un personas parakstam uz tā ir jābūt oficiāli apliecinātam ([36. p. 3. d.](#)). Dokumentā ir jāiekļauj ģimenes ārsta vai cita speciālista rakstveida norādījumi par sagatavotā dokumenta sekām. Vienīgi šādi noformētu dokumentu mediķi ņem vērā – ar nosacījumu, ka veselības pakalpojumu sniegšanas brīdī ir radusies paredzamā situācija, uz kuru dokuments ir attiecināms, un pacienta veselības stāvoklis neļauj tam izteikt jaunu piekrišanu vai nepiekrišanu ([36. p. 2. d.](#)).

Pastāv arī iespēja pacientam izteikt iepriekš pausto gribu uzņemšanas brīdī medicīnas iestādē, un tā ir saistoša vienīgi attiecīgajai medicīnas iestādei. Iepriekš paustā griba tiek ierakstīta pacienta medicīniskajos dokumentos; protokolu paraksta pacients, ārsts un liecinieks. Pacienta parakstu šajā gadījumā nav nepieciešams oficiāli apliecināt (36. p. 4. d.). Likumā nav skaidri noteikts to personu loks, kuras ir vai nav tiesīgas būt par liecinieku, tomēr, ievērojot citos normatīvajos aktos noteikto, jāsecina, ka liecinieks nedrīkst būt ieinteresētā persona, piemēram, liecinieks [nedrīkst būt](#) kāds no potenciālajiem mantiniekiem.

**Iepriekš paustās gribas dokuments netiek ņemts vērā** šādos gadījumos:

- ja kopš dokumenta sagatavošanas brīža medicīnā ir noticis ievērojams progress jomā, kas skar dokumentā pausto gribu, un var pamatoti pieņemt, ka pacients, būdams informēts par jaunām iespējām, būtu piekritis ārstniecības pakalpojuma saņemšanai;
- dokumentā tiek akceptētas tādas procedūras, kas var paātrināt pacienta nāvi;
- dokumenta izpilde var apdraudēt citas personas;
- laikā, kad medicīnas iestādei nebija iesniegts pacienta sagatavotais dokuments, tika uzsāktas tādas medicīniskās procedūras, kuru pārtraukšana paātrinātu pacienta nāvi (36. p. 5. d.).

Lēmumu nerespektēt pacienta iepriekš pausto gribu un tā iemeslus ieraksta pacienta medicīniskajā dokumentācijā (36. p. 5. d.). Nepilngadīgas personas un personas ar ierobežotu rīcībspēju nav tiesīgas sagatavot dokumentu (36. p. 6. d.).



**Dānijā** iepriekš paustās gribas dokumentu ir tiesīga sagatavot 18 gadu vecumu sasniegusi persona, kas neatrodas aizbildnībā (aizbildnība nosakāma saskaņā ar [Aizbildnības likuma](#) 5. pantu). Persona dokumentā pauž savas vēlmes par ārstēšanu situācijā, ja vairs nespētu īstenot pašnoteikšanās tiesības (26. p.).

[Veselības likums](#) paredz trīs situācijas, kad noformējot dokumentu, var atteikties no ārstēšanas (26. p.):

- ✓ **dzīvi pagarināšana ārstēšana, ja pacients neizbēgami mirst** (piemēram, pacienti ar onkoloģisko saslimšanu pēdējā stadijā un tādi pacienti, kuriem ārstēšana nav devusi atveseļošanos vai stāvokļa atvieglojumu, un [tiek prognozēts](#), ka neatkarīgi no ārstēšanas nāve varētu iestāties dažu dienu vai nedēļu laikā);
- ✓ **ārstēšana mūža garumā** slimības, senilitātes, nelaimes gadījuma, sirdsdarbības apstāšanās u. c. apstākļu dēļ, kas ir radījuši tik smagu invaliditāti, **ka pacients atlikušo mūžu nespēs sevi aprūpēt fiziski un garīgi**;
- ✓ **dzīvi pagarināšana ārstēšana, ja tā ļauj personai izdzīvot, taču slimības vai ārstēšanas fiziskās sekas vērtējamas kā ļoti nopietnas un mokošas** (26. p. 2. d.). Ārstēšana, kas pagarina dzīvi, nozīmē ārstēšanu, kad nav izredžu personu izārstēt vai atvieglot stāvokli, bet ir izredzes tikai uz noteiktu dzīves pagarinājumu (26. p. 3. d.).

Kad pacients nav lemtspējīgs, ārstam, pirms uzsākt vai turpināt pacienta dzīvi pagarināšanu, ir jāpārliedz, vai pacients ir sagatavojis dokumentu (26. p. 5. d.), kurš mediķiem ir saistošs (26. p. 7. d.). Svarīgi ievērot, ka dokuments tiek piemērots tikai tad, kad ārsts ir novērtējis pacienta veselības stāvokli un konstatējis, ka pacients ir neatgriezeniski rīcībnespējīgs un atrodas kādā no dokumentā norādītajām situācijām (9. p.).

Ikviena mediķis, ja nepieciešams, var iepazīties ar reģistrētā pacienta dokumenta [saturu](#). Dānijas Veselības datu aģentūra šim nolūkam uztur speciālu elektronisku reģistru, kur pacienti paši var reģistrēt sagatavoto dokumentu (1. p.). **Dokumenta reģistrēšana šajā reģistrā ir priekšnoteikums tā spēkā esībai** (6. p.). Izmantojot digitālo pašapkalpošanās rīku, persona jebkurā laikā ir tiesīga piekļūt savam reģistrētajam dokumentam, to grozīt vai atsaukt. Grozītais dokuments vai tā atsaukums stājas spēkā tā reģistrēšanas brīdī reģistrā (4. p.). Dokumentu persona var sagatavot, izmantojot [tīmekļvietnē](#) pieejamo veidlapu. Ja Dānijas Veselības datu aģentūra konstatē, ka persona kādu apstākļu dēļ nevar iesniegt dokumentu, izmantojot digitālo pašapkalpošanās rīku, aģentūrai ir pienākums piedāvāt personai dokumentu izveidot, grozīt vai atsaukt citā veidā (2. p., 4. p.). Dokuments tiek dzēsts no reģistra ne vēlāk kā vienu gadu pēc personas nāves (6. p.).

Vienlaikus pacients dokumentu var atsaukt vai grozīt, sniedzot ārstam nepārprotamu norādi par to, ka dokuments zaudējis spēku vai nav spēkā tā sākotnējā formā. Šādi izteikta vēlme ir spēkā no tās paušanas brīža, bet tikai aktuālā ārstēšanas kursa laikā (5. p.).



**Francijā** personas tiesības sastādīt iepriekš paustās gribas dokumentu ir noteiktas Sabiedrības veselības [kodeksā](#). Pilngadību sasniegusi persona ir tiesīga sagatavot dokumentu gadījumam, ja mūža beigās nespētu izteikt savu gribu par medicīnisko aprūpi vai kādas procedūras veikšanu, ierobežošanu, pārtraukšanu vai atteikumu no tās ([L1111-11](#)). Dokumentu jebkurā laikā var pārskatīt un atsaukt.

Dokumenta noformēšanai var izmantot kādu no [paraugiem](#) ([paraugs 2](#)). Persona var aizpildīt atbilstošu veidlapu atkarībā no tā, vai dokumenta sagatavošanas brīdī persona ir vai nav nopietni slima ([L1111-11](#)).

Dokumentu var sagatavot arī brīvā formā. Dokuments ir jādatē un jāparaksta, tajā jānorāda dokumenta autora vārds, uzvārds, dzimšanas datums un vieta. Liecinieks nav nepieciešams. Ja persona nespēj pašrocīgi sagatavot dokumentu, to viņas vietā var izdarīt cita persona divu liecinieku klātbūtnē. Vienam no lieciniekiem ir [jābūt](#) dokumenta autora uzticības personai, ja tāda ir iecelta. Pēc personas pieprasījuma ārsts dokumentam var pievienot izziņu, kurā apliecina personas spēju paust savu brīvo gribu un ka tā ir saņēmusi atbilstošu informāciju. Ārstējošā ārsta pienākums ir informēt pacientus par iespēju sagatavot dokumentu, un par nosacījumiem, kādi ir jāievēro ([L1111-11](#)).

Dokumenti tiek glabāti valsts reģistrā, un to sagatavotājiem regulāri tiek nosūtīts atgādinājums par dokumentu esību ([L1111-11](#)).

Jebkura pilngadīga persona ir tiesīga iecelt savu uzticības personu – tā var būt draugs, radnieks vai ārstējošais ārsts. Ar uzticības personu mediķi konsultējas gadījumā, ja pacients pats vairs nespēj izteikt savu gribu. Uzticības personas liecība ir prioritāra attiecībā pret jebkuru citu liecību. Uzticības personu pacients ieceļ rakstveidā, un šo dokumentu paraksta gan pacients, gan izraudzītā uzticības persona. Šo lēmumu iespējams pārskatīt un iecelto personu atsaukt jebkurā brīdī. Pēc pacienta vēlēšanās sarunās ar mediķiem var piedalīties arī uzticības persona, lai palīdzētu pacientam pieņemt lēmumus ([L1111-6](#)).

Ja nopietnas un neārstējamas slimības progresējošajā vai galīgajā fāzē persona nolemj ierobežot vai pārtraukt ārstēšanu, ārstam ir jārespektē personas griba un jāinformē pacients par viņa izvēles sekām. Pacienta lēmums tiek ierakstīts viņa medicīniskajā lietā ([L1111-10](#)).

**Iepriekš paustās gribas dokumenti nav saistoši ārstam divās situācijās:**

- vitāli svarīgos, steidzamos gadījumos – uz laiku, kad nepieciešams novērtēt pacienta veselības stāvokli;
- ja dokuments šķiet acīmredzami nepiemērots vai neatbilstošs pacienta veselības stāvoklim. Lēmumu par atteikšanos piemērot dokumentu šādā gadījumā pieņem ārstu konsilijs ([L1111-11](#)).

Ārsts ir tiesīgs brīvi izvērtēt, vai ir lietderīgi piemērot dokumentā izteiktās vadlīnijas, ņemot vērā konkrēto situāciju un medicīnas attīstību. Jo precīzāks un pacienta veselības stāvoklim atbilstošāks ir [sagatavotais](#) dokuments, jo lielāka varbūtība, ka ārsts ņems vērā dokumenta saturu.

Ir būtiski nodrošināt, lai informācija par sagatavoto dokumentu un tā atrašanās vietu būtu zināma. Pacientam par to jāinformē sava uzticības persona, ārsts, ģimene un radnieki. Ja pacients atrodas slimnīcā vai ir ievietots veco ļaužu aprūpes iestādē, viņš dokumentu var iesniegt mediķiem, kuri savukārt to pievieno pacienta lietai. Dokumenta kopijas var glabāties pie vairākām personām. Dokumenta autors pastāvīgi sev līdzi var nēsāt norādi, kas satur ziņas par dokumentu un tā atrašanās vietu. Ja dokuments tiek grozīts vai atcelts, tad par šo faktu [jāinformē](#) tās personas, pie kurām dokumenta kopija glabājas, un izraudzītajām personām vēlams nodot arī aktualizēto dokumenta versiju.

**Ja persona smagas un neārstējamas slimības progresējošajā vai galīgajā fāzē neatkarīgi no iemesla nespēj izteikt savu gribu:**

- ✓ **ārstam ir pienākums** paaugstināt interesi par pacienta iepriekš pausto gribu. Ja dokuments nav sagatavots, ārsts pacienta gribas noskaidrošanai vērsas pie pacienta uzticības personas vai, ja tas neizdodas, pie kāda ģimenes locekļa vai radnieka ([L1111-12](#));
- ✓ **ārsts ir tiesīgs** izlemt ierobežot vai pārtraukt nevajadzīgu, nesamērīgu ārstēšanu vai tādu ārstēšanu, kuras mērķis ir tikai pacienta dzīvības mākslīga uzturēšana, ievērojot medicīnas ētikas kodeksā noteikto koleģiālo procedūru un konsultējoties ar pacienta uzticības personu, ģimeni vai, ja tas nav iespējams, ar kādu no viņa radniekiem, kā arī ievērojot pacienta dokumentā noteikto. Koleģiāla procedūra nozīmē konsultāciju ar mediķu grupu. Ir jāsaņem argumentēts atzinums no vismaz viena ārsta, kas praktizē ārpus nodaļas, kurā tiek ārstēts pacients. Ja pacienta tuvinieku viedokļi par ārstēšanu atšķiras, noteicošā ir pacienta iepriekš paustā griba un uzticības personas viedoklis. Koleģiālo procedūru [var pieprasīt](#) ārsts, mediķu grupa, kā arī tuvinieki, pamatojoties uz pacienta dokumentu, kura glabātāji viņi būtu. Galīgo

lēmumu pieņem ārsts, un argumentēts ārsta lēmums ierakstāms pacienta medicīniskajā lietā ([L1111-13](#)). Ja ārsts nolemj neievērot pacienta iepriekš pausto gribu, par to [tiek informēta](#) pacienta uzticības persona vai, ja tas nav iespējams, ģimene, vai kāds no pacienta radniekiem.

**Dokumenta derīguma termiņš ir trīs gadi.** Pēc termiņa notecējuma dokuments ir jāatjauno. Ja dokuments tiek grozīts, sākas jauns triju gadu derīguma termiņš. Dokumenta derīguma termiņš [tiek pagarināts](#) bez ierobežojuma, ja pacientam triju gadu laikā iestājas bezsamaņas stāvoklis vai garīga nespēja atjaunot dokumentu.



**Nīderlandē [tiek ieteikts](#)** iepriekš paustās gribas dokumentu rakstīt saviem vārdiem, iespējami lakoniski, atbilstoši savām vēlmēm un veselības stāvoklim. Dokumenta saturs, kā arī tajā veiktās izmaiņas vienmēr ir jāapspriež ar savu ārstu.

Nav strikti noteikts ne iepriekš paustās gribas dokumenta veids, ne forma, kādā fiksējamas tā sagatavotāja vēlmes, tomēr, sagatavojot dokumentu, jāievēro vairāki nosacījumi:

- dokumenta sastādītājam [jābūt](#) sasniegušam vismaz 16 gadu vecumu;
- dokumenta sastādītājam [jābūt](#) lemtspējīgam un pašam jāspēj tas sagatavot, paužot savu brīvo gribu un skaidri un saprotami norādot savas vēlmes;
- dokumentā [jānorāda](#) tā autora vārds, uzvārds, sagatavošanas datums, un tas jāparaksta.

Ja tiek izpildīti visi minētie nosacījumi, tad dokuments stājas spēkā tā parakstīšanas brīdī, un ārstiem tas ir [jāievēro](#).

Norādot savas vēlmes attiecībā uz medicīnisko aprūpi un ārstēšanu, persona dokumentu var sagatavot:

- ✓ pašrocīgi brīvā formā;
- ✓ pie notāra;
- ✓ izmantojot vienotu standartu, piemēram, Pacientu federācijas piedāvāto tā dēvēto neatdzīvīnāšanas [medaljonu](#) (ap kaklu valkājams metāla izstrādājums, kas satur norādi par aizliegumu veikt reanimāciju);
- ✓ aizpildot kādu no dokumenta veidlapām, kuras piedāvā vairākas [organizācijas](#) Nīderlandē.

Noteicošais sastādot dokumentu – pacientam savas vēlmes par medicīnisko aprūpi un ārstēšanu ir laikus [jāpārrunā](#) ar saviem tuviniekiem un ārstu.

Iepriekš paustās gribas elementus iespējams iekļaut arī testamentā, to noformējot pie notāra. Notārs šo dokumentu nevienam nesūta, kā arī neinformē mediķus par tā sagatavošanas faktu, tāpēc pacientam pašam dokumenta kopija ir [jāiesniedz](#) ārstam. Ja dokumentā norādītās pacienta vēlmes ir atbilstošas viņa veselības stāvoklim, ārsts to ieraksta pacienta medicīniskajā lietā.

Ja dzīves laikā vēlmes attiecībā uz medicīniska rakstura jautājumiem mainās, izmaiņas ir jāapspriež ar savu ārstu un pārstāvi, taču [nav jāveic](#) grozījumi testamentā pie notāra. Ārsts ieraksta izmaiņas pacienta medicīniskajā lietā un pievieno tai arī pacienta koriģēto iepriekš paustās gribas dokumentu.

**Nīderlandē nav noteikts termiņš, kādā dokuments atjaunojams.** Lai izvairītos no gadījumiem, kad dokumenta sagatavošanas datums ārstiem varētu radīt šaubas par tā aktualitāti, [tiek ieteikts](#), reizi piecos gados dokumentu pārskatīt, apspriest to ar ārstu, tuvākajiem radniekiem un, ja nepieciešams, atjaunot to.

[Neatdzīvīnāšanas medaljons](#) ir apliecinājums pacienta vēlmei netikt reanimētam. Ja pacients valkā šādu medaljonu, mediķiem ir saprotams, ka pacientam nav jāsniedz medicīniskā palīdzība, piemēram, sirds apstāšanās gadījumā. Medaljona priekšpusē ir pacienta vārds, uzvārds, dzimšanas datums, krāsaina fotogrāfija un pacienta paraksts. Medaljona aizmugurē ir teksts “Es aizliedzu jebkuros apstākļos man veikt jebkāda veida reanimāciju” un Nīderlandes Pacientu federācijas logotips. Medaljons ir izgatavots no alumīnija, un tā izmērs ir 4,5 x 2,5 cm (garums x platums).



**Portugālē** iepriekš paustās gribas dokuments [normatīvajā aktā](#) ir definēts kā vienpusējs dokuments, kurā pilngadīga, rīcībspējīga un psihiski vesela persona pauž savu apzinātu, brīvu un informētu gribu attiecībā uz veselības aprūpi, kuru tā vēlas vai nevēlas saņemt gadījumā, kad šāda aprūpe būtu vajadzīga, bet persona nebūtu spējīga izteikt savu personīgo, autonomo gribu ([2. p.](#)).

Dokumentā persona var paust skaidru un nepārprotamu gribu ([2. p.](#)), piemēram:

- ✓ lai personai netiktu mākslīgi uzturētas dzīvībai svarīgas funkcijas;

- ✓ lai persona netiktu pakļauta veltīgai, bezjēdzīgai vai nesamērīgai ārstēšanai, dzīvības uzturēšanas pamata pasākumiem, mākslīgās barošanas un hidratācijas pasākumiem, kuru mērķis ir vienīgi aizkavēt dabisko nāvi.

Dokumentu noformē rakstveidā un paraksta klātienē pie Nacionālā iepriekš paustās gribas dokumentu reģistra (turpmāk – reģistrs) amatpersonas vai notāra. Par veselības jomu atbildīgā ministrija ir izstrādājusi dokumenta paraugu (3. p.). Iepriekš paustās gribas dokumentā jāietver šāda informācija:

- personas, uz kuru dokuments attiecas, identitāte;
- parakstīšanas vieta, datums un laiks;
- norādes par veselības aprūpi, kādu persona vēlas vai nevēlas saņemt gadījumā, ja nespētu paust savu gribu;
- norādes par iepriekš paustās gribas dokumenta atjaunošanu, grozīšanu vai atsaukšanu;
- dati par ārstu, ar kuru persona ir sadarbojusies, sastādot dokumentu, un ārstam tas ir jāparaksta (3. p.).

Reģistrā tiek reģistrēta un aktualizēta informācija par iepriekš paustās gribas dokumentiem un veselības aprūpes pilnvarniekiem. Informācija reģistrā tiek uzkrāta par valstspiederīgajiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kas uzturas Portugālē (15. p.). Lai reģistrētu dokumentu un/vai pilnvaru, tā autors attiecīgo dokumentu reģistrā var uzrādīt personīgi vai nosūtīt ierakstītā vēstulē. Tādā gadījumā ir jāapliecina dokumenta autora paraksts. Reģistrs rakstiski informē dokumenta autoru un tā veselības aprūpes pilnvarnieku, ja tāds ir, par dokumenta un/vai pilnvaras reģistrācijas procesa noslēgšanu (16. p.).

**Reģistrācijai reģistrā ir vien deklaratīva nozīme, un tajā neregistrētie dokumenti vai pilnvaras par veselības aprūpi ir līdzvērtīgi un vērā ņemami, ja vien tie ir noformēti saskaņā ar likumu,** proti, ja dokumentos pausta skaidra un nepārprotama to autoru griba (16. p.).

**Personas iepriekš pausto gribu nav jāievēro, ja (6. p.):**

- tiek pierādīts, ka dokumenta autors nevēlas to turpmāk attiecināt uz sevi;
- dokumentā paustā griba ir nepārprotami zaudējusi aktualitāti, ņemot vērā medicīnas attīstību;
- personas faktiskais veselības stāvoklis neatbilst tam, kādu autors paredzēja dokumenta tapšanas laikā.

Ja atklājas kāds no iepriekš minētajiem faktiem, par veselības aprūpi atbildīgā persona to ieraksta pacienta medicīniskajā lietā, informē veselības aprūpes pilnvarnieku, ja tāds ir, un reģistru (6. p.).

Veselības aprūpes pilnvarnieku var iecelt jebkura persona, dodot tam pārstāvja pilnvaras lemt par atbilstošu pacienta veselības aprūpi gadījumā, kad tas nevar izteikt savu personīgo, autonomo gribu (11. p.). Mediķiem ir jāievēro veselības aprūpes pilnvarnieku pieņemtie lēmumi viņiem uzticēto pārstāvības pilnvaru ietvaros. Ja starp dokumentā noteikto un pilnvarnieka gribu veidojas pretruna, primāri vērā ņemama ir dokumentā paustā griba (13. p.). Veselības aprūpes pilnvaru tās devējs var atsaukt. Pilnvara veselības aprūpei zaudē spēku arī tad, ja pilnvarnieks uzsaka pilnvarojumu, par to rakstveidā informējot pilnvarotāju (14. p.).

Steidzamos gadījumos, kad pacienta dzīvībai draud tūlītējas briesmas, mediķiem nav pienākuma ņemt vērā iepriekš pausto gribu, ja piekļuve tās apliecinošajam dokumentam varētu aizkavēt palīdzības sniegšanu un paredzami palielināt riskus attiecībā uz pacienta dzīvību vai veselību (6. p.).

**Dokuments ir spēkā piecus gadus no tā parakstīšanas brīža.** Reģistrs ne vēlāk kā 60 dienas pirms derīguma termiņa beigām par to rakstveidā informē dokumenta autoru un viņa veselības aprūpes pilnvarnieku, ja tāds ir iecelts (7. p.). Dokumentu tā autors jebkurā brīdī ir tiesīgs pilnībā vai daļēji grozīt vai atsaukt (2. p.). Tas citstarp izdarāms ar pacienta mutvārdu paziņojumu mediķim, kas ir jāreģistrē pacienta medicīniskajā lietā, reģistrā un par to ir jāinformē veselības aprūpes pilnvarnieks, ja tāds ir iecelts. Dokumenta derīguma termiņš tiek atjaunots ikreiz, kad tajā tiek veiktas izmaiņas (8. p.).

**Ārstam, kas nodrošina dokumenta autora veselības aprūpi, ar likumu garantētas tiesības atteikties ievērot iepriekš pausto gribu pārliecības dēļ.** Mediķim, kas šīs tiesības izmanto, ir jānorāda, uz kuru dokumenta punktu tas atsauca. Veselības aprūpes iestādes, kuras nespēj nodrošināt dokumenta ievērošanu minētā apstākļa dēļ, iepriekš izteiktās gribas izpildi nodrošina sadarbībā ar citām ārstniecības iestādēm vai mediķiem (9. p.).

Portugālē nav pieļaujama diskriminācija veselības aprūpes pieejamībā vai apdrošināšanas līguma noslēgšanā atkarībā no tā, vai persona ir vai nav sagatavojusi iepriekš paustās gribas dokumentu (10. p.).



**Slovēnijā** iepriekš paustās gribas dokumentu persona sagatavo, aizpildot [Pacientu tiesību likuma](#) 27. pantā minēto veidlapu. Pacienta rīcībā paliek aizpildītā un parakstītā veidlapas kopija ([27. p. 3. d.](#)). Dokumentu ir tiesīga sagatavot lemtspējīga persona, kas sasniegusi 18 gadu vecumu.

Dokuments nosaka rīcību situācijās, kad persona vairs nebūtu spējīga dot derīgu piekrišanu, ja:

- ✓ tā **slimotu ar smagu slimību, kas izraisītu nāvi īsā laika posmā** arī tad, ja tiktu veikta medicīniska iejaukšanās vai ārstēšana, kas nedotu cerības uz atveseļošanos vai veselības stāvokļa uzlabošanos, vai ciešanu atvieglojumu, bet tikai pagarinātu dzīvi ([34. p. 1. d.](#)). Smagas saslimšanas gadījumā dokuments ārstam ir saistošs ([34. p. 2. d.](#));
- ✓ **slimība vai trauma var radīt tik smagu invaliditāti**, ka persona var neatgriezeniski zaudēt fiziskās vai garīgās spējas sevi aprūpēt, un medicīniska iejaukšanās vai ārstēšana tikai mākslīgi pagarinātu dzīvi ([34. p. 1. d.](#)). Smagas invaliditātes gadījumā ārstējot pacientu, ārstam dokuments ir jāņem vērā kā vadlīnijas ([34. p. 2. d.](#)).

Ārsts un pacienta tiesību pārstāvis pirms dokumenta sagatavošanas detalizēti informē pacientu par viņa lēmuma nozīmi un sekām ([34. p. 5. d.](#)). Dokumentu pacients jebkurā laikā var grozīt vai atsaukt, sagatavojot par to rakstveida paziņojumu ([34. p. 6. d.](#)).

Informācija par pacienta dokumentu ārstam ir pieejama Centrālajā pacientu datu reģistrā ([34. p. 7. d.](#)).

**Reģistrā par dokumentu tiek iekļauta šāda informācija:**

- dokumenta sagatavošanas fakts un tā saturs;
- tā glabāšanas vieta vai persona, kas to glabā, un šīs personas kontaktinformācija;
- dokumenta sagatavošanas datums un derīguma termiņš ([8. p. 2. d.](#)).

Pacienta parakstu dokumentā nav nepieciešams apliecināt ([9. p. 2. d.](#)). Ja pacientu ir skārusi smaga slimība vai invaliditāte, personai, kuras rīcībā ir pacienta dokuments, ir pienākums to iesniegt mediķim ([8. p. 3. d.](#)).

Lemtspējīgs pacients, kurš ir sasniedzis 18 gadu vecumu, var ar rakstveida paziņojumu noteikt to personu loku, kuras saskaņā ar Pacientu tiesību likumu ir tiesīgas lemt par viņa ārstēšanu gadījumos, kad viņš pats vairs nevarētu pieņemt lēmumus un izdarīt izvēles. Izziņa, kas satur šo informāciju, veselības aprūpes sniedzējam ir pieejama Centrālajā pacientu datu reģistrā ([33. p.](#)).



**Spānijā** [normatīvajā aktā](#) ir noteikts, ka pilngadīga, rīcībspējīga persona var brīvi izteikt savu gribu, sastādot iepriekš paustās gribas dokumentu, kas izpildāms, ja persona nevarētu izteikt savu gribu par turpmāko aprūpi un ārstniecību ([11. p. 1. d.](#)). Dokumentā līdzās konkrētām norādēm par ārstēšanu persona var apliecināt savas personiskās vērtības, ietverot tajā citstarp arī ētiska, morāla vai reliģiska rakstura norādes nolūkā atvieglot mediķiem lēmumu pieņemšanu ([4. p. 2. d.](#)).

**Iepriekš paustās gribas dokuments netiek piemērots**, ja:

- tas ir pretrunā ar tiesisko kārtību vai labu klīnisko praksi;
- personas faktiskais veselības stāvoklis neatbilst tam, ko persona ir paredzējusi dokumenta sagatavošanas brīdī ([11. p. 3. d.](#)). Šādos gadījumos par dokumenta neievērošanu pacienta medicīniskajā dokumentācijā tiek veikts attiecīgs pamatots ieraksts ([6. p.](#)).

Iepriekš paustās gribas dokumentu ir iespējams atsaukt rakstveidā jebkurā laikā ([11. p. 4. d.](#)). Dokumenta sagatavotājs var iecelt pārstāvi saziņai ar mediķiem, lai nodrošinātu iepriekš paustās gribas ievērošanu ([11. p. 1. d.](#)). Piemēram, Kanāriju salās pārstāvis var atteikties no šāda statusa, par to pats paziņojot Reģionālajam iepriekš paustās gribas dokumentu reģistram (turpmāk – reģionālais reģistrs), kas par šo faktu informē dokumenta sagatavotāju, un tas var nozīmēt jaunu pārstāvi ([5. p. 2. d.](#)).

Spānijā darbojas reģionālie reģistri un ir izveidots arī Nacionālais iepriekš paustās gribas dokumentu [reģistrs](#) (turpmāk arī – Nacionālais reģistrs). No reģionālajiem reģistriem dati par personu dokumentiem tiek elektroniski nosūtīti Veselības ministrijai, kas saņemto informāciju iekļauj **Nacionālajā reģistrā**, kurā tiek glabāti:

- ✓ autonomā apgabala dati;
- ✓ reģistrētā iepriekš paustās gribas dokumenta dati:
  - informācija par personu, kas izsaka savu gribu: vārds, uzvārds, dzimums, personu apliecinoša dokumenta dati, veselības kartes numurs vai personas kods, dzimšanas datums, tautība, adrese, tālruņa numurs;
  - informācija par pārstāvi: vārds, uzvārds, personu apliecinoša dokumenta dati, adrese, tālruņa numurs;



- dokumenta reģistrācijas dati: reģistrācijas vieta, datums, dokumenta atrašanās vieta;
  - dokumenta veids: pirmais jeb sākotnējais dokuments, grozīts, aizstāts, atcelts;
  - dokumenta noformēšana: pie notāra, liecinieku klātbūtnē, pie iepriekš paustās gribas dokumentu reģistra darbiniekiem vai citām amatpersonām;
- ✓ reģionālajā reģistrā reģistrētā iepriekš paustās gribas dokumenta kopija ([1. p.](#)).

**Nacionālā reģistra ierakstiem var piekļūt ([2. p.](#)):**

- dokumentu sagatavotāji;
- dokumentu sagatavotāju likumīgie pārstāvji vai tās personas, kas šim nolūkam ir ieceltas;
- par reģionālajiem reģistriem atbildīgās personas;
- personas, kuru loku ir noteikusi Veselības ministrija vai attiecīgā autonomā apgabala veselības iestāde.

Pēdējos divos punktos minētās personas pēc ārstējošā ārsta pieprasījuma ir tiesīgas ārstam sniegt Nacionālajā reģistrā pieejamo informāciju. Piekļuve tiek nodrošināta, lietojot atzītu elektroniskā paraksta sertifikātu. Izveidotā sistēma nodrošina informācijas saņēmēja identifikāciju, pieejamību 24 stundas diennaktī, nodotās informācijas saglabāšanu un datu konfidencialitāti ([4. p. 3. d.](#)).

Dažādos Spānijas apgabalos iepriekš paustās gribas dokumentu noformēšanas noteikumi atšķiras. Piemēram, Aragonas apgabala [normatīvajā dokumentā](#) par veselību ir noteikts, ka dokumenta noformēšanai nepieciešama divu liecinieku klātbūtne. Tiem ir jābūt pilngadīgiem un rīcībspējīgiem, turklāt viens no lieciniekiem nedrīkst būt dokumenta autora radnieks līdz otrajai radniecības pakāpei vai atrasties ar to mantiskās attiecībās ([15. p.](#)). Savukārt Baleāru salu apgabala [normatīvajā aktā](#) ir noteikts, ka dokuments noformējams triju liecinieku klātbūtnē. Lieciniekiem ir jābūt pilngadīgiem, rīcībspējīgiem un pazīstamiem ar dokumenta sagatavotāju ([3. p.](#)). Triju liecinieku klātbūtnē pieprasa arī Kanāriju salu [normatīvais regulējums](#). Lieciniekiem jābūt pilngadīgiem, rīcībspējīgiem, turklāt tos ar dokumenta autoru nedrīkst vienot laulība vai līdzīgas attiecības. Tāpat liecinieki nedrīkst būt radnieki līdz otrajai radniecības pakāpei, kā arī tiem nedrīkst būt savstarpējas saistības darba, īpašuma vai dienesta attiecību dēļ ([6. p. 2. d.](#)).

Dažādos Spānijas apgabalos atšķiras arī to reģionālo reģistru organizācijas un darbības noteikumi. Piemēram, Kanāriju salu reģistra darbības principi ir šādi:

- reģistrēto dokumentu konfidencialitāte;
- reģistrs ir ērti lietojams un pieejams visu diennakti;
- reģistrs ir savietojams ar Nacionālo reģistru un citiem veselības aprūpes reģistriem ([10. p.](#)).

Pie notāra noformētu iepriekš paustās gribas dokumentu reģistrācija Kanāriju salu reģistrā notiek brīvprātīgi. Gan pie notāra, gan pie reģistra amatpersonas noformētus dokumentus reģistrē nekavējoties – tajā pašā dienā. Ja dokuments tiek noformēts tā sastādītāja dzīvesvietā, tas tiek reģistrēts triju darbdienu laikā. Liecinieku klātbūtnē noformēti dokumenti stājas spēkā un kļūst saistoši Kanāriju salu veselības sistēmai to reģistrēšanas brīdī reģistrā ([12. p.](#)). Dokumentu reģistrē Kanāriju salu reģistrā pēc dokumenta autora pieprasījuma. Pieprasījumam aizlīmētā aploksnē jāpievieno šādi dokumenti:

- ✓ apliecināta personu apliecinoša dokumenta kopija, kas pierāda dokumenta sastādītāja, liecinieku un, ja nepieciešams, pārstāvja identitāti;
- ✓ parakstīts iepriekš paustās gribas dokumenta oriģināls;
- ✓ pārstāvja, ja tāds iecelts, piekrišana ([13. p.](#)).

Saņemot pieprasījumu un aizlīmēto aploksnī, reģistrā pārliecinās, vai ir ievērotas iepriekš paustās gribas dokumentam izvirzītās formālās prasības. Pēc pārbaudes pieprasījumu reģistrē, paziņojot dokumenta sagatavotājam un tā pārstāvim, ja tāds ir, atbilstošo numuru un paroli ([14. p.](#)). Iesniedzot prasībām atbilstošu un pilnīgu dokumentāciju, dokumenta reģistrācijas termiņš ir viens mēnesis no tā iesniegšanas reģistrā ([17. p.](#)). Ja nav ievērota kāda reģistra prasība vai tā ir izpildīta nepilnīgi, reģistrators 10 dienu laikā informē dokumenta sagatavotāju par konstatētajiem trūkumiem. Ja trūkumi attiecas tikai uz informāciju par pārstāvi un tie netiek novērsti noteiktajā termiņā, minētā pārstāvja iecelšana nestājas spēkā un par šo faktu tiek veikts ieraksts reģistrā ([15. p.](#)). Beidzoties trūkumu novēršanai atvēlēto 10 dienu termiņam, tas netiek pagarināts, un iestāde izdod attiecīgu lēmumu. Par šo lēmumu persona var iesniegt administratīvo sūdzību ([16. p.](#)).

Izmaiņas reģistrā tiek veiktas, ja tiek grozīts kāds būtisks dokumenta punkts un ja grozījumi skar pārstāvja iecelšanu. Ja izmaiņas skar būtisko daļu, ir jāpierāda, ka ieceltais pārstāvis vai pārstāvji ir informēti par grozījumu saturu un pieņem pilnvarojumu. Ja viens vai vairāki izraudzītie pārstāvji mainās, jaunie pārstāvji tiek reģistrēti.

Dokumenta aizstāšanas gadījumā reģistrā tiek pārbaudīta jaunā pārstāvja, ja tāds iecelts, piekrišana. Ja pārstāvji netiek mainīti, tad reģistrā jāiesniedz apstiprinājums par jaunā dokumenta pieņemšanu no pārstāvjiem, kuri norādīti iepriekšējā gribas izpaušmē (18. p.). Dokumenta atsaukšanas reģistrācija tiek veikta nekavējoties, tiklīdz ir pārbaudīta iesniedzēja – dokumenta sagatavotāja identitāte (18. p.).

Pie notāra noformētu un reģiona reģistrā neregistrētu dokumentu, iestājoties aprūpes iestādē, iesniedz pats patients (dokumenta sastādītājs), viņa ģimenes loceklis vai pārstāvis, un dokuments tiek iekļauts pacienta medicīniskajā dokumentācijā. Ja dokuments ir reģistrēts reģionālajā reģistrā, mediķi par to ir jāinformē, un viņu pienākums ir pārbaudīt reģistrā dokumenta derīgumu (20. p.).

Informācija, kas attiecas uz iepriekš paustās gribas dokumenta sagatavotāju, glabājas reģistrā vēl piecus gadus pēc viņa nāves (23. p.).



**Šveices** Civilt kodeksā iepriekš paustās gribas dokumenta noformēšanai netiek izvirzītas nekādas speciālas formālas prasības, izņemot to, ka tam ir jābūt noformētam rakstveidā, datētam un personas pašrocīgi parakstītam (371. p.). Lemtspējīga persona dokumentā var norādīt, kādām medicīniskām procedūrām tā piekrīt vai nepiekrīt gadījumā, ja vairs nebūtu lemtspējīga (370. p.). Pacients var norīkot citu personu, kurai šādā gadījumā būtu jāsadarbojas ar ārstējošo ārstu un jāpiedalās lēmuma pieņemšanā par pacienta ārstēšanu (378. p.).

Persona var brīvi izvēlēties dokumenta saturu un formu – to var sagatavot brīvā formā var aizpildīt veidlapu. Šveicē vairākas organizācijas piedāvā standartizētas iepriekš paustās gribas dokumenta veidlapas. Liecinieki nav nepieciešami, taču pirms dokumenta sagatavošanas ieteicams konsultēties ar ārstu. Jebkurā laikā persona var grozīt vai atsaukt sagatavoto dokumentu. Tiek rekomendēts regulāri (ik pēc trim vai četriem gadiem) apsvērt, vai dokuments joprojām atbilst personas gribai un, ja nepieciešams, to grozīt.

Informāciju par sagatavoto dokumentu un tā atrašanās vietu iespējams ierakstīt personas veselības apdrošināšanas kartē. Informāciju kartē var ievietot ārsts vai cits medicīnas pakalpojumu sniedzējs. Savukārt datus no kartes var nolasīt tikai ārsti un citi medicīnas pakalpojumu sniedzēji, kuriem ir karšu lasītāji.

Ārstējošā ārsta pienākums ir noskaidrot, vai patients ir sagatavojis dokumentu. Ja ārsta rīcībā ir informācija par dokumenta esību un tā glabāšanas vietu, ārsts ir tiesīgs pieprasīt dokumentu viņam izsniegt.

Ja patients nav lemtspējīgs un nav zināms, vai ir sagatavots dokuments, ārstējošais ārsts informāciju gūst no pacienta veselības apdrošināšanas kartes. Iepriekš minētais neattiecas uz steidzamiem gadījumiem (372. p.). Ja steidzamā gadījumā nav iespējams noskaidrot, vai dokuments ir sagatavots, nekavējoties jāsaņem atbilstoši neatliekamie dzīvības glābšanas vai smagu seku novēršanas pasākumi. Tomēr, tiklīdz dokuments ir pieejams, tajā ietvertās norādes jāņem vērā turpmākajā ārstēšanā.

Iepriekš paustās gribas dokumentu var glabāt dažādi:

- ✓ nēsāt līdzī vai glabāt dzīvesvietā;
- ✓ nodot glabāšanai pie ģimenes ārsta vai personas pārstāvja, personai pastāvīgi nēsājot līdzī norādi ar informāciju par dokumenta glabāšanas vietu;
- ✓ ierakstīt dokumenta glabāšanas vietu ID kartē vai veselības apdrošināšanas kartē.

Ārsts izpilda iepriekš paustās gribas dokumentu (372. p.), ja:

- tas nav pretrunā ar normatīvajos aktos noteikto;
- nepastāv pamatotas šaubas par to, vai dokuments ir balstīts uz pacienta brīvu gribu;
- nepastāv pamatotas šaubas par to, vai dokumentā paustā griba joprojām atbilst pacienta gribai.

Ja iepriekš paustā griba tomēr netiek ņemta vērā, tad ārsts pacienta medicīniskajā dokumentācijā atzīmē šāda lēmuma iemeslus (372. p.).

Šveicē pienākums ārstēt pacientu ir noteikts līgumā starp pacientu un ārstu, un šo līgumu var lauzt jebkurā laikā – to nosaka Šveices Saistību kodeksa 404. pants. Ja ārstēšana tiek atteikta vai pārtraukta, ievērojot pacienta izteikto gribu (izteikta tieši, izriet no pacienta iepriekš paustās gribas dokumenta vai to pauž pacienta iecelta persona), ārstēšanas līgums tiek izbeigts. Tādējādi ārstam neiestājas kriminālatbildība par profesionālo pienākumu nepildīšanu.

Dokumentu rīcībspējīga persona var atsaukt jebkurā laikā. Tomēr, ja dokuments tiek atsaukts mutvārdos, problemātiska var būt atsaukšanas fakta pierādīšana. Tāpat, lai izvairītos no pārpratumiem, dokumenta sastādītājam ir jāparūpējas par to, lai tiktu iznīcināti visi agrāk noformētie un vairs spēkā neesošie dokumenti.

**Dokumenta derīguma termiņš nav ierobežots.** Ja nav pazīmju, kas liecinātu, ka pacients kopš dokumenta sagatavošanas brīža būtu mainījis savas domas (uz ko var norādīt pacienta ieceltais pārstāvis, tuvinieki, veselības aprūpes speciālisti u. c.), ir pamats pieņemt, ka dokuments [atbilst](#) pacienta tā brīža gribai.



**Ungārijā** atbilstoši [likumā](#) par veselību noteiktajam no dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās rīcībbspējīga persona, sagatavojot iepriekš paustās gribas dokumentu, var atteikties, ja slimo ar smagu, neārstējamu slimību:

- I. kas izraisa nāvi īsā laikposmā, neraugoties uz veiktajām medicīniskajām manipulācijām;
- II. kuras dēļ fiziski nespēj sevi aprūpēt, vai ja sāpes nav iespējams mazināt ar atbilstošu medicīnisko palīdzību. Grūtniece nav tiesīga atteikties no dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās ([20. p. 6. d.](#)).

**I. Ja persona slimo ar smagu, neārstējamu slimību, kas izraisa nāvi īsā laikposmā, neraugoties uz veiktajām medicīniskajām manipulācijām**

Minētajā gadījumā var atteikties no medicīniskas iejaukšanās, ja vien tās neveikšana neapdraud citu personu dzīvību vai fizisko integritāti ([20. p. 3. d.](#)). Taču atteikšanās šādā gadījumā neizslēdz tiesības pacientam saņemt aprūpi ciešanu atvieglošanai un sāpju mazināšanai ([23. p. 2. d.](#)).

Atteikums jānoformē, sagatavojot iepriekš paustās gribas dokumentu kādā no šādiem veidiem:

- ✓ kā publisku dokumentu, noformējot to pie notāra;
- ✓ kā privātu dokumentu, kam ir pilna pierādījuma spēks (t. i., tādu [dokumentu](#), ko paraksta arī divi liecinieki, norādot savus personas datus);
- ✓ personas rakstītnespējas gadījumā dokuments tiek noformēts, personai paziņojot par savu gribu divu liecinieku klātbūtnē. Tādā gadījumā personas iepriekš paustā griba ir jāieraksta pacienta medicīniskajā dokumentācijā, un liecinieki to apliecina ar saviem parakstiem ([20. p. 3. d.](#)).

Personas atteikšanās no dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās ir spēkā tikai tad, ja triju ārstu komisija pēc pacienta izmeklēšanas vienbalsīgi rakstveidā apliecina, ka pacients ir pieņēmis lēmumu, apzinoties tā sekas; pacients ir neārstējami slims, un nāve var iestāties tuvākajā laikā arī tad, ja tiktu veiktas noteiktas medicīniskas manipulācijas. Turklāt trešajā dienā pēc ārstu komisijas paziņojuma pacientam divu liecinieku klātbūtnē atkārtoti ir jāapliecina savs nodoms atteikties no dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās ([20. p. 4. d.](#)). Ārstu komisijā ir ārstējošais ārsts, speciālists, kas nav iesaistīts pacienta ārstēšanā, un psihiatrs ([20. p. 5. d.](#)). **Ja pacients nepiekrīt medicīniskās komisijas pārbaudei, viņa griba atteikties no ārstēšanas netiek ņemta vērā** ([20. p. 4. d.](#)).

Ja persona noformē iepriekš paustās gribas dokumentu, ārstam personiskas sarunas gaitā jācenšas izziņāt pacienta lēmuma iemesli, mēģinot panākt tā maiņu. Sarunas laikā pacients ir atkārtoti jāinformē par medicīniskas neiejaukšanās sekām ([20. p. 7. d.](#)).

Persona jebkurā laikā bez formālas procedūras ievērošanas ir tiesīga atsaukt savu iepriekš pausto gribu par atteikšanos no dzīvību uzturošas/glābjošas medicīniskas iejaukšanās ([20. p. 8. d.](#)).

**II. Ja persona slimo ar neārstējamu slimību, kuras dēļ fiziski nespēj sevi aprūpēt, vai ja sāpes nav iespējams mazināt ar atbilstošu medicīnisko palīdzību**

Minētajā gadījumā, noformējot publisku iepriekš paustās gribas dokumentu, iespējams atteikties no noteiktas dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās ([22. p. 1. d.](#)).

Persona var iecelt citu rīcībbspējīgu personu, kura tās vietā īstenotu tiesības atteikties no dzīvību uzturošas/glābjošas iejaukšanās ([22. p. 2. d.](#)). Arī šādā situācijā ir nepieciešams no trim ārstiem sastāvošas komisijas rakstveida atzinums, kas apliecina, pirmkārt, to, ka pacienta veselības stāvoklis atbilst likumā noteiktajiem apstākļiem, kuros pilnvarotā persona ir tiesīga pieņemt lēmumu par atteikšanos no ārstēšanas; otrkārt, to, ka pilnvarotā persona apzinās atteikšanās sekas ([22. p. 4. d.](#)).

Noformēto publisku dokumentu vai dokumentu par citas rīcībbspējīgas personas iecelšanu tiesību īstenošanai iespējams atsaukt jebkurā brīdī neatkarīgi no dokumenta sagatavotāja rīcībbspējas, turklāt likums neizvirza atsaukumam nekādas formālas prasības ([22. p. 3. d.](#)).

Nepilngadīga persona vai pilngadīga persona, kurai ir noteikta aizbildnība, kas ierobežo vai izslēdz rīcībbspēju, nav tiesīga atteikties no medicīniskās [aprūpes](#).



**Vācijā** iepriekš paustās gribas dokumenta juridiskais pamats ir Civilkodeksa [1901a. pants](#).

Dokumenta sagatavošana ir personas brīvprātīga izvēle. Pilngadīga un rīcībspējīga persona var sagatavot dokumentu gadījumam, ja pati vairs nespētu pieņemt lēmumus par veselību. Dokumentā persona sniedz piekrišanu noteiktu izmeklējumu, konkrētas ārstēšanas vai medicīniskas iejaukšanās veikšanai, vai to aizliedz ([1901a. p. 1. d.](#)). Rakstveidā sagatavots dokuments tā autoram ir pašrocīgi jāparaksta vai jāapstiprina notariāli ([126. p. 1. d.](#)). Dokumentu var atsaukt jebkurā laikā jebkādā formā – noteiktu atsaukuma formu likums neparedz ([1901a. p. 1. d.](#)).

Dokuments mediķiem ir saistošs, ja tā saturs atbilst faktiskajam pacienta veselības stāvoklim un ārstniecības situācijai. Savukārt, ja pacients nav sagatavojis dokumentu, vai tā saturs neatbilst pacienta veselības stāvoklim vai ārstniecības situācijai, par vēlamu [ārstēšanu](#) lemj pārstāvis kopā ar ārstu, pamatojoties uz pacienta paredzamo gribu. Nosakot pacienta paredzamo gribu, īpaši jāņem vērā personas iepriekš paustie paziņojumi mutvārdos vai rakstveidā, ētiskā vai reliģiskā pārliecība un personiskās vērtības ([1901a. p. 2. d.](#)).

Dokuments personai jāglabā tā, lai mediķi un pilnvarotie pārstāvji pēc iespējas ātrāk spētu iegūt informāciju par tā eksistenci un glabāšanas vietu. Persona var nēsāt līdzi norādi par dokumenta atrašanās vietu. Pacientam, tiekot uzņemtam slimnīcā vai pansionātā, [būtu jāinformē](#) mediķi par sagatavoto dokumentu.

Personai savas gribas paušanai [rekomendē](#) iespējami precīzi raksturot situācijas, kādās dokuments būtu piemērojams, kā arī darbības, ko pacients pieļauj. Ja pacientam jau ir nopietna slimība, tiek rekomendēts dokumentā uz to atsaukties. Pirms dokumenta sagatavošanas vēlams konsultēties ar ārstu par slimības gaitu, iespējamām komplikācijām, kā arī dažādām ārstēšanas iespējām.

Papildu informācija un brošūra par dokumentu pieejama Vācijas Federālās Tieslietu ministrijas [tīmekļvietnē](#). Brošūrā ietverti noderīgi piemēri un teksta moduļi, kas atvieglo dokumenta sagatavošanu. Turklāt ir iespējams dokumentu izveidot tiešsaistē, izdrukāt un parakstīt. Šim nolūkam ir izstrādāts speciāls tiešsaistes [rīks](#). Ar šāda tiešsaistes pakalpojuma palīdzību var veidot individuāli pielāgotas teksta moduļu kombinācijas, turklāt paskaidrojoši teksti un padomi personai palīdz izprast pieņemtā lēmuma nozīmi.

---

Darba noformējumam izmantoti attēli no tīmekļvietnes <https://freeflagicons.com/>.

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autoru un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un apskata autoru.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autors nav atbildīgs par apskatā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.